

Euroopa Liidu
Nõukogu

Brüssel, 9. november 2023
(OR. en)

15180/23

ELARG 78
COWEB 136

SAATEMÄRKUSED

Saatja: Euroopa Komisjoni peasekretär, allkirjastanud Martine DEPREZ, direktor

Kättesaamise kuupäev: 9. november 2023

Saaja: Thérèse BLANCHET, Euroopa Liidu Nõukogu peasekretär

Komisjoni dok nr: COM(2023) 691 final

Teema: KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE
Uus Lääne-Balkani majanduskasvu kava

Käesolevaga edastatakse delegatsioonidele dokument COM(2023) 691 final.

Lisatud: COM(2023) 691 final

Brüssel, 8.11.2023
COM(2023) 691 final

**KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA
MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE**

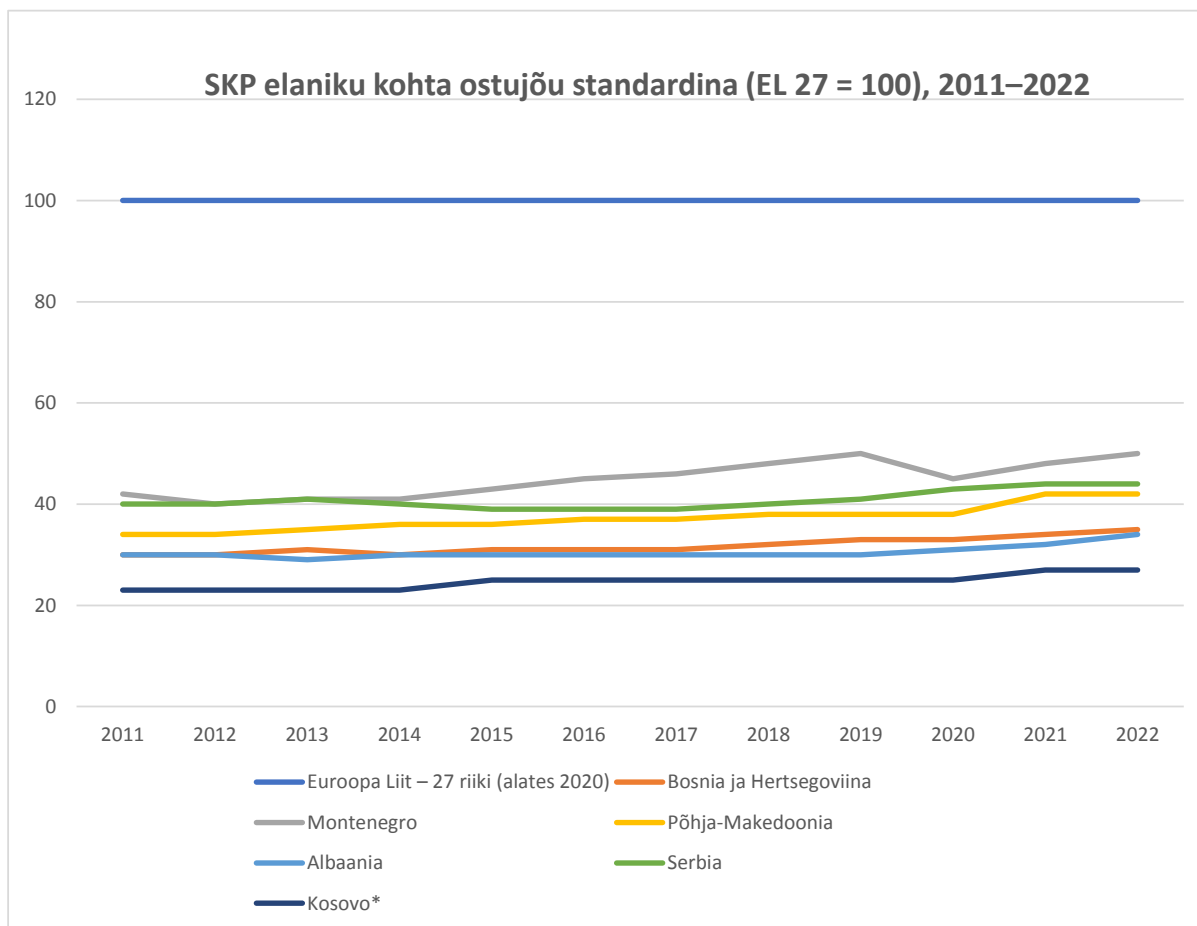
Uus Lääne-Balkani majanduskasvu kava

SISSEJUHATUS

Euroopa Komisjon on kindlalt veendunud, et laienemine on Euroopa Liidu jaoks jätkuvalt oluline poliitikavaldkond ning eelkõige on Lääne-Balkani täielik liikmesus liidu enda poliitilistes, julgeoleku- ja majandushuvides.

Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu osutab taas vajadusele sihikindlalt ja geostrateegiliselt investeerida stabiilsesse, tugevasse ja ühtsesse Euroopasse. Sõjal on olnud meie Lääne-Balkani partneritele märkimisväärne mõju: see avaldab lisasurvet nende majandusele ja ühiskonnale ning ohustab nende stabiilsust. Vajadus tuua nad ELile lähemale ja kiirendada ühinemisprotsessi, mille aluseks on neis riikides ELiga seotud reformide elluviimine, ei ole kunagi olnud selgem kui praegu. Enamik Lääne-Balkani kodanikke leiab, et nende riigi kuulumine ELi oleks hea¹. Selles kontekstis annab uus Lääne-Balkani majanduskasvu kava võimaluse veelgi suurendada piirkonnale antava ELi toetuse nähtavust ja teadlikkust sellest ning tugevdab koostööd kohalike elanikega.

Lääne-Balkani ELile lähemale toomise oluline element on majanduslik lähenemine. Praegu ei ole Lääne-Balkani partnerite ja ELi lähenemise ulatus ega kiirus rahuldavad² ei reformiprotsesside ega sotsiaal-majandusliku lähenemise seisukohast ning see pidurdab nende liikumist ELiga ühinemise poole. Seetõttu on vaja hoogustada ja stimuleerida Lääne-Balkani ettevalmistusi ELi liikmeks saamiseks, tuues esile mõned selle eelised viisil, mida Lääne-Balkani kodanikud vahetult tunnetaksid. Eesmärk peaks olema aidata partneritel hoogustada reforme ja investeeringuid, et märkimisväärselt kiirendada laienemisprotsessi ja majanduskasvu tempot.

* Kõnealune nimetus ei piira seisukohti staatuse suhtes ning on kooskõlas ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooniga 1244/1999 ja Rahvusvahelise Kohtu arvamusega Kosovo iseseisvusdeklaratsiooni kohta.

¹ Eurobaromeetri standarduuring nr 99, kevad 2023.

² Eurostat ja Maailmapank.

Seetõttu teeb komisjon ettepaneku **uue Lääne-Balkani majanduskasvu kava** kohta, mis põhineb neljal sambal ja mille eesmärk on:

- 1) **edendada majandusintegratsiooni Euroopa Liidu ühtse turuga**, tingimusel et Lääne-Balkan viib oma õigusaktid vastavusse ühtse turu normidega ning avab asjaomased sektorid ja piirkonnad korraga kõigile oma naabritele kooskõlas ühise piirkondliku turu põhimõtetega;
- 2) **edendada ühise piirkondliku turu kaudu Lääne-Balkani majandusintegratsiooni**³ vastavalt ELi normidele ja nõuetele. See võib suurendada piirkonna majandust 10 %⁴;
- 3) **kiirendada põhjalikke reforme**, sealhulgas põhialuste valdkonnas,⁵ toetada Lääne-Balkani partnerite liikumist ELiga ühinemise suunas ning edendada kestlikku majanduskasvu, sealhulgas välisinvesteeringute ligimeelitamise ja piirkondliku stabiilsuse tugevdamise kaudu;
- 4) **suurendada finantsabi reformide toetamiseks Lääne-Balkani reformi- ja kasvurahastu kaudu**, mis on uus 6 miljardi euro suurune tagastamatut toetust ja laenuetust pakkuv rahastamisvahend, millest maksete tegemise tingimuseks on, et Lääne-Balkani partnerid viivad ellu põhjalikud reformid, eelkõige konkreetsed sotsiaal-majanduslikud reformid⁶.

Majanduslik lähenemine on ELi liikmesusest tulenev märkimisväärne kasu. ELi ühtse turuga integreerumise ja ELi ühtekuuluvuspoliitika positiivne mõju riigi SKP-le ja sissetulekutasemele on varem selgelt kinnitust leidnud. See nõuab investeeringuid majanduse moderniseerimisse ja taristusse ning selle jaoks on vaja täiendavat finantsabi. Lisaks tuleb teha põhjalikke reforme, muu hulgas õigusriigi ja põhiõiguste tugevdamiseks, et vallandada integratsioonist saadav kasu ning luua soodne keskkond erasektori investeeringute kaasamiseks ja kestliku majanduskasvu saavutamiseks, vähendades samal ajal heitkoguseid. Tänapäevase, dünaamilise ja vähese CO₂ heitega majanduse ülesehitamine, sealhulgas paremate töövõimaluste loomine, vähendab ka väljarände stiimuleid.

Käesolev uus majanduskasvu kava tugineb olemasolevale laienemismetoodikale⁷ ja näeb ette üksteist vastastikku tugevdavate meetmete paketi, mis suurendab iga meetme võimalikku kasulikkust. Ühinemisläbirääkimiste kiirendamiseks nähakse sellega ette ka rohkem stiimuleid ja integratsioonist saadav kasu juba enne ELiga ühinemist. Selleks et tagada kandidaatriikidele või potentsiaalsetele kandidaatriikidele võrdsed tingimused, antakse kavaga Lääne-Balkanile järk-järgult uusi võimalusi, mis lisanduvad kehtivate stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingute alusel kättesaadavatele võimalustele. Kuna kiirus on nüüd väga oluline, on seatud eesmärk, et majanduskasvu kava hakkaks avaldama reaalset mõju juba järgmisel aastal.

Majanduskasvu kava ei piira käimasolevaid ühinemisprotsesse ega nende raames kehtestatud konkreetseid tingimusi, eelkõige põhialuste valdkonnas. Küll aga aitab kava neile protsessidele kaasa, motiveerides riike kiirendama liidu õigustiku vastuvõtmist ja rakendamist. Kuna kavas pööratakse suurt

³ Ühine piirkondlik turg on algatus, milles kuue Lääne-Balkani partneri juhid leppisid kokku Berliini protsessi tippkohtumisel Sofias 2020. aastal. Ühise piirkondliku turu algatuse ja sellega seotud tegevuskava eesmärk on tagada piirkonnas neli liikumisvabadust (kaupade, teenuste, kapitali ja töötajate vaba liikumine).

⁴ Gomez Ortiz, Maria Del Mar; Zarate Vasquez, Roman David; Taglioni, Daria. „*The Economic Effects of Market Integration in the Western Balkans*“ (inglise keeles). Policy Research working paper no. WPS 10491 Washington, D.C.: Maailmapanga Grupp: <http://documents.worldbank.org/curated/en/099544006202322289/IDU062c50b5106fe8046d1080530898bbe45d6fa>

⁵ Vastavalt teatisele „Ühinemisprotsessi tõhustamine – Lääne-Balkani riikide usutavad väljavaated saada ELi liikmeks“ (COM(2020) 57) hõlmab põhialuste valdkond järgmist: 23. peatükk – kohtusüsteem ja põhiõigused, 24. peatükk – õigus, vabadus ja turvalisus, majanduslikud kriteeriumid, demokraatlike institutsioonide toimimine, avaliku halduse reform, 5. peatükk – riigihanked, 18. peatükk – statistika, 32. peatükk – finantskontroll.

⁶ Oma ettepanekus mitmeaastase finantsraamistiku 2021–2027 muutmise kohta (COM(2023)337 final) tegi komisjon ettepaneku eraldada Lääne-Balkanile täiendavalt 2 miljardit eurot. Veel 4 miljardit eurot antaks sooduslaenukena.

⁷ COM(2020) 57 final.

tähelepanu Lääne-Balkani piirkonna sisemisele integratsioonile, peaks see lisaks aitama riikidel keskenduda oma ühisele tulevikule ELi liikmetena ning lahendada kahepoolsed probleemid, mis kulutavad piirkonnas kahetsusväärset palju energiat ja pärsivad piirkonna arengut.

1) Suurem majandusintegratsioon Euroopa Liidu ühtse turuga

Integreerumine ELi ühtse turuga on olnud kõigi ELiga ühinenud riikide majanduskasvu peamine tõukejõud. ELiga ühinemise teel olevatele riikidele tooks tihedam seotus ELi ühtse turuga kasu, mida nende kodanikud vahetult tunnetaksid.

Majanduskasvu kava üks peamisi põhjendusi on soov pakkuda Lääne-Balkanile rohkem võimalusi ELi ühtse turuga tihedamate sidemete loomiseks. Eesmärk on tuua nende riikide majandus ühtsele turule lähemale niipea, kui selleks on saavutatud vajalik valmidus.

Komisjon on käesolevas majanduskasvu kavas määranud kindlaks seitse esialgset prioriteetset valdkonda, milles EL võiks Lääne-Balkanile võimalusi pakkuda. Selline integratsioon tooks piirkonnale märkimisväärset majanduslikku kasu ja tagaks kandidaatriikidele või potentsiaalsetele kandidaatriikidele laiaulatuslikud võrdsed võimalused.

Ühtse turuga tihedama integreerimise eeltingimus on, et viiakse lõpule töö, mida kuus partnerriiki kohustusid ühise piirkondliku turuga seoses tegema. Seitsme prioriteetse valdkonna raames pakutavad võimalused põhinevad igäihe enda saavutustel ja eeldavad ka igas konkreetses valdkonnas siseriikliku õiguse eelnevat vastavusse viimist liidu õigustikuga, sealhulgas vajaliku taristu ja toimivate institutsioonide olemasolu. Ükski Lääne-Balkani partner ei saa tõkestada ülejäänud viie pääsu ELi ühtsele turule.

Nende prioriteetsete meetmete rakendamiseks võib tugineda stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingute olemasolevale õiguslikule alusele, sõlmida spetsiaalsed täiendavad lepingud või muuta (vajaduse korral) kehtivaid transpordiühenduse ja energiaühenduse asutamislepinguid.

Pakkumine Lääne-Balkanile⁸: seitse prioriteetset meetet ELi ühtse turuga integreerumiseks

1. Kaupade vaba liikumine:

- (i) *vastavushindamise lepingud*, et avada ühtne turg Lääne-Balkanil toodetud kaupadele pärast nende riikide õigusaktide vastavusse viimist liidu asjakohase horisontaalse tootealase õigustikuga;
- (ii) *parem tolli- ja maksualase koostöö leping*, millega lihtsustatakse tolliprotseduure ja lühendatakse ooteaegu piiridel selliste meetmetega nagu eelnev teabevahetus, volitatud ettevõtjate vastastikune tunnustamine nende senise tegevuse alusel ning tihedam koostöö riiklike ühtsete teeninduskeskkondade arendamisel ja kaudseid makse käsitleva liidu õigustiku kiiremal rakendamisel;
- (iii) kõigi Lääne-Balkani partnerite ühinemine *ühistransiidiprotseduuri konventsiooniga*.

Alapunkti i rakendamiseks on vaja stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingute olemasolevatel sätetel põhinevaid lepinguid; alapunktis ii osutatud lepingud täiendaksid stabiliseerimis- ja assotsieerimislepinguid ning tugineksid käimasolevale tööle ühisel piirkondlikul turul, kus Lääne-Balkani partnerid omavahel ELi normide alusel integreeruvad; alapunkti iii rakendamine eeldab olemasoleva konventsiooniga ühinemist. Lääne-Balkani partneritelt eeldatakse kõigi piirkonnasiseste taotluste toetamist.

⁸ Prioriteetsete meetmete ja teatistes esitatud muude ettepanekute rakendamise suhtes kohaldatakse Euroopa Liidu toimimise lepingu kohaseid asjakohaseid menetlusi.

2. Teenuste ja töötajate vaba liikumine:

- (i) *e-kaubandusega seotud teenused, sealhulgas postipakkide kättoimetamise teenused,⁹ turismiteenused ja muud tegevusalad, mille suhtes on ühisel piirkondlikul turul kokkuleppele jõutud;*
- (ii) *oskuste ja kvalifikatsioonide, sealhulgas kutsekvalifikatsioonide tunnustamine ELi ja Lääne-Balkani partnerite vahel. Seejuures tuginetakse neljale murrangulisele ühise piirkondliku turu raames sõlmitud liikuvuskokkuleppele¹⁰ ning tõhustatud koostööle, teabevahetusele ja läbipaistvusvahendite (nt Euroopa kvalifikatsiooniraamistik) kasutamisele ning seatakse eesmärk hõlbustada oskuste ja kvalifikatsioonide kiiremat ja tulemuslikumat tunnustamist. Eelkõige edendatakse komisjoni tulevase soovitusel (kolmandate riikide kodanike kvalifikatsioonide tunnustamise kohta) tõhusat rakendamist Lääne-Balkani partnerite suhtes liikmesriikides¹¹.*

Alapunkti i puhul kasutatakse stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingute olemasolevaid õiguslikke aluseid, kui on täidetud saavutuspõhised tingimused, sealhulgas asjaomase liidu õigustikuga vastavusse viimine ja rakendamine.

3. Juurdepääs ühtsele euromaksete piirkonnale (SEPA):

Kui tarbijate ja ettevõtjate jaoks vähendatakse piiriüleste maksete kulusid, siis hoogustub piiriülene kaubandus. Ühise piirkondliku turu arendamiseks tehtava töö raames võtavad Lääne-Balkani partnerid ühiselt vastu siseriiklikud õigusaktid, mida Euroopa Maksenõukogu ühtses euromaksete piirkonnas osalemiseks nõuab. Euroopa Komisjon **toetab jätkuvalt Lääne-Balkani partnereid** nende õigusaktide vastavusse viimisel asjakohaste ELi õigusaktidega ja ühtsele euromaksete piirkonnale juurdepääsu taotluse ettevalmistamisel.

4. Maanteetranspordi hõlbustamine:

- (i) Lääne-Balkani partnereid toetatakse maanteetranspordi piirkonnasisel integreerimisel asjakohase liidu õigustiku vastuvõtmise alusel;
- (ii) samal ajal tehakse tööd selle nimel, et anda Lääne-Balkani partneritele juurdepääs asjakohastele ELi infosüsteemidele (IMI, ERRU), ning kaalutakse kahepoolsete vedude edasist hõlbustamist eraldi lepingu alusel, mis täiendab stabiliseerimis- ja assotsieerimislepinguid.

Mõlemad meetmed peaksid kiirendama maanteetranspordi käsitleva liidu õigustiku vastuvõtmist, tooma märkimisväärset majanduslikku kasu ja viima järk-järgult edasise integratsioonini maanteetranspordi valdkonnas.

5. Energiaturgude integreerimine ja CO₂ heite vähendamine:

Tuginemine energiaühenduses piirkonna elektrituruga ELi elektrituruga integreerimiseks seni tehtud tööle ja võimaluse avamine teiste energiaturgude integreerimiseks. Seejuures võetakse

⁹ Tuginedes olemasolevale Kesk-Euroopa vabakaubanduslepinguga (CEFTA) hõlmatud piirkonnas postipakkide kättoimetamise teenuste algatusele ja kooskõlas määrusega (EL) 2018/644 postipakkide piiriülese kättoimetamise teenuste kohta.

¹⁰ Arstide, hambaarstide ja arhitektide kutsekvalifikatsioonide vastastikune tunnustamine CEFTA kontekstis; kõrghariduskvalifikatsioonide vastastikune tunnustamine; meditsiiniõdede, veterinaararstide, farmatseutide ja ämmaemandate kutsekvalifikatsioonide vastastikune tunnustamine ning ID-kaartide alusel liikumisvabaduse tagamine Lääne-Balkanil.

¹¹ See on kavas vastu võtta 15. novembril 2023.

arvesse vajadust tagada ELi heitkogustega kauplemise süsteemi CO₂ hinnaga samaväärne CO₂ hind või kohaldada süsiniku piirimeedet, et võimaldada elektriturgede jätkuvat liitmist alates 2030. aastast.

Selleks rakendatakse olemasolevat energiaühenduse asutamislepingut.

6. Digitaalne ühtne turg:

- (i) telekommunikatsioonioperaatorite praeguse *vabatahtliku rändluslepingu* kohaldamisala laiendamise hõlbustamine¹². See oleks vaheetapp kuni alapunkti ii rakendamiseni;
- (ii) kasutajatele ja operaatoritele õiguskindluse tagamine, otsides võimalusi juurutada pikaajaline rändluskord, mille kohaselt Lääne-Balkan kaasatakse ELi rändluspiirkonda „rändle nagu kodus“, pidades seejuures täiel määral kinni Euroopa Liidu rahvusvahelistest kaubanduskohustustest;
- (iii) Lääne-Balkanile nende ELi normide laiendamine, mis käsitlevad põhjendamatu *asukohapõhist tõkestust* ja muul viisil diskrimineerimist, mille aluseks on kliendi kodakondsus, elukoht või asukoht;
- (iv) piirkonna integreerimine *ELi usaldusteenustesse*, kui siseriiklikud õigusaktid on e-identimise, autentimise ja usaldusteenuste nõuetega kooskõlas. Vaheetapis töötatakse välja piirkondlik digiidentiteedikukkur („Balkani digiidentiteedikukkur“), mis on kooskõlas ELi digiidentiteedikukuga ja vastab täpselt samadele tehnilistele kirjeldustele;
- (v) tugevdatakse *küberturbealaseid sidemeid*, võimaldades Lääne-Balkani partneritel ühineda programmi „Digitaalne Euroopa“ küberturbesambaga ja nähes selleks esimese sammuna ette nende juurdepääsu kübersolidaarsuse määruse kohasele küberreservile¹³. Kõik Lääne-Balkani partnerid edendavad ELi 5G küberturvalisuse meetmepaketi terviklikku rakendamist;
- (vi) tugevdatakse piiriülest *koostalitlusvõimet* riiklike koostalitlusvõime raamistike kaudu, mis on täielikult kooskõlas Euroopa koostalitlusvõime raamistikuga kui koostalitlusvõimeliste, inimesekesksete digitaalsete avalike teenuste alusega.

Alapunkti i rakendamine põhineb olemasolevatel vabatahtlikel kokkulepetel, kuid alapunktide ii–iv rakendamine nõuaks kindlamat õiguslikku lahendust (nt stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingute muutmise kaudu). Alapunkti v rakendamine eeldab programmiga „Digitaalne Euroopa“ ühinemise lepingu muutmist.

7. Tööstuslikesse tarneahelatesse integreerimine:

- (i) kestlike toorainete väärtusahelate valdkonnas strateegiliste partnerluste arendamine, keskendudes esialgu konkreetsete ühiste tööstusprojektide kindlakstegemisele;
- (ii) strateegiliste partnerluste arendamine esmatahtsate ravimite varustuskindluse tagamiseks.

Strateegiliste partnerluste arendamiseks kestlike toorainete väärtusahelate valdkonnas määratakse kindlaks ja viiakse ellu kestlikke tooraineid ja akusid käsitlevad ühisprojektid, mis hõlmavad vastavate väärtusahelate kõiki etappe, st uuringuid, kaevandamist, töötlemist/tootmist ja ringlussevõttu, ning toetatakse Lääne-Balkani ettevõtteid/organisatsioone Euroopa tooraineliidu ja Euroopa akuliiduga ühinemisel¹⁴. Tihedam koostöö teadusuuringute ja innovatsiooni valdkonnas ning suutlikkuse suurendamine, näiteks hõlbustades Lääne-Balkani

¹² <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-12/eu-wb-roaming-declaration.pdf>

¹³ Komisjon on esitanud kübersolidaarsuse määruse ettepaneku, kuid kaasseadusandjad ei ole seda veel vastu võtnud.

¹⁴ Neid kahte liitu koordineerivad kaks Euroopa Innovatsiooni- ja Tehnoloogiainstituudi teadmis- ja innovaaticakogukonda.

riikide juurdepääsu Euroopa akuliidu oskuste akadeemiale ja tooraineakadeemiale; iii) esmatähtsate ravimite ja ravimite toimeainete tootmist käsitlevate ELi rahvusvaheliste strateegiliste partnerluste laiendamine.

Loetletud prioriteetsed valdkonnad kajastavad kogu piirkonna sidusrühmadega peetud konsultatsioone¹⁵ ja need on otseselt seotud käimasoleva tööga ühise piirkondliku turu rakendamiseks.

Komisjon kavatses teha ettepanekud stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingute muutmiseks, et kehtestada mehhanism, mis võimaldaks stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu organitel laiendada liidu õigustikust tulenevaid õigusi ja kohustusi Lääne-Balkani partneritele, kui tingimused selleks on täidetud. See mehhanism võimaldaks stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu organitel võtta vastu lisasid, milles on loetletud konkreetsete valdkondade ühtset turgu käsitlevad õigusaktid („liidu õigustik“), mis tuleks võtta üle siseriiklikku õigusesse, ning millega nähakse ette järelevalve-eeskirjad. Kui komisjon on kindlaks teinud, et siseriiklikud õigusaktid on liidu õigustikuga vastavusse viidud ja eeskirju rakendatakse tulemuslikult ning et puudub märkimisväärne oht võrdsetele tingimustele ELi ühtsel turul (nt asjakohastel juhtudel on tagatud piisav konkurentsi, ühinemiste ja riigiabi kontroll), võivad stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu organid teha otsuse asjaomases valdkonnas vastastikuse siseturupõhise kohtlemise võimaldamise kohta. Ühtsele turule juurdepääsu avamise kõrval avaldaks liidu õigustiku selline vastuvõtmine ja rakendamine positiivset mõju ka liiduga ühinemise kulgemisele.

Selline lähenemisviis võimaldaks stabiliseerimis- ja assotsieerimislepinguid järk-järgult laiendada liidu õigustiku konkreetsetele valdkondadele, eelkõige ühtse turuga seotud valdkondadele, nagu sanitaar- ja fütosanitaarmed ning intellektuaalomandiõigused. Hõlmataivate sektorite üle otsustamisel eelistatakse valdkondi, kus ühise piirkondliku turu raames on võetud olulisi meetmeid.

Lisaks pakub Euroopa Komisjon seitsme prioriteetse meetme otseseks toetamiseks ja laiemas plaanis nende täieliku potentsiaali realiseerimiseks välja hulga lisameetmeid.

Kõik Lääne-Balkani partnerid peaksid täiel määral osalema vähemalt asjaomastes ELi programmides, sealhulgas eelkõige ühtse turu programmis, programmides „Toll“ ja „Fiscalis“ ning programmides „Digitaalne Euroopa“ ja „Euroopa horisont“ (sealhulgas uuritaks võimalusi laiendada osalemist programmi missioonidele „Kliimanetraalsed ja arukad linnad“ ning „Meie ookeanide ja veekogude taastamine“). Kooskõlas ELi normidega soodustatakse võimalikult täiemahulist osalemist komisjoni juhitavates eksperdirühmades, kuna see on oluline viis praktiliste teadmiste arendamiseks liidu õigustiku tõhusa rakendamise kohta. Parema avaliku halduse kujundamisel võivad Lääne-Balkani partnerid saada kasu meetmetest, mis on ette nähtud komisjoni teatises „Euroopa haldusruumi tugevdamine (algatus ComPact)“.

Lääne-Balkani edasist integreerimist ühtse turu vastavatesse osadesse toetab taristuühenduste tugevdamine ELiga. Lääne-Balkani investeerimisraamistiku alusel on võimalik suurendada toetust majandus- ja investeerimiskavas¹⁶ kirjeldatud vajaliku taristu loomiseks, rakendades Lääne-Balkanil strateegiat „Global Gateway“ ja sidudes selle taristu tihedalt üleeuroopaliste võrkudega. Selleks on väga oluline rakendada individuaalseid reformikavasid (vt punkt 3 allpool). Samuti arendatakse edasi üleeuroopalist transpordivõrku (TEN-T), mis aitab parandada Lääne-Balkani transpordiühendusi ELiga, toetada ELi ühtse turuga integreerimist ja edendada säästvat transpordisüsteemi.

2) Piirkondliku majandusintegratsiooni edendamine ühise piirkondliku turu kaudu

¹⁵ Poliitilisel ja ekspertide tasandil on peetud konsultatsioone paljude sidusrühmadega. Riikide haldusasutustega on peetud tehnilisi arutelusid, kogu piirkonna ettevõtjatega on konsulteeritud kuue Lääne-Balkani riigi kaubandus- ja tööstuskodade investeerimisfoorumiga peetud dialoogi kaudu ning konsultatsioone on peetud ka piirkondlike organisatsioonidega, CEFTAgaga, piirkondliku koostööõukoguga, transpordiühendusega ja energiaühendusega.

¹⁶ Majandus- ja investeerimiskava https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/et/ip_20_1811

Lääne-Balkanit mõjutavad suured majanduslikud probleemid, mis tulenevad piirkonna vähesest atraktiivsusest investorite jaoks. Põhjuseks on turgude väiksus ja killustatus ning ulatuslik väljaränne, mis on tingitud võimaluste piiratusest. Berliini protsessi tippkohtumisel 2020. aastal otsustas piirkond, et üks peamisi lahendusi nendele probleemidele on piirkondlik integratsioon ühise piirkondliku turu kaudu.

Ühise piirkondliku turu¹⁷ tegevuskavas on esitatud ELi normidel ja nõuetel põhinev ulatuslik meetmeprogramm, mille eesmärk on tagada Lääne-Balkanil neli liikumisvabadust: kaupade, teatavate teenuste, kapitali ja töötajate vaba liikumine. Sellega kaasnevad Lääne-Balkani roheline tegevuskava ning piirkonna digitaalarengu ja innovatsioonikava. Kuigi ulatusliku tehnilise tööga on algust tehtud, on enamik tulemusi veel saavutamata, osaliselt poliitiliste ummikseisude tõttu otsuste tegemisel ja osaliselt rakendamise tempo tõttu, mida tuleb oluliselt kiirendada.

Ühise piirkondliku turu väljaarendamine on oluline kahel põhjusel. Esiteks on see hädavajalik selleks, et vallandada piirkonna majanduslik potentsiaal, luua võimalusi nii kodumaistele ettevõtetele kui ka töötajatele ning muuta Lääne-Balkan Euroopa investorite jaoks atraktiivsemaks. Hinnanguliselt võib ühine piirkondlik turg suurendada piirkonna riikide majandust 10 %¹⁸. Teiseks põhineb ühine piirkondlik turg ELi standardite vastuvõtmisel ja rakendamisel.

Seega on see vaheetapp, mis võimaldab paljudes sektorites integreeruda ELi ühtse turuga, ning mehhanism, mis võimaldab ühinemisläbirääkimistega edasi liikuda ja saada ühtlasi majanduslikku kasu juba enne ühinemist. Tihedam majandusintegratsioon ELiga käib käsikäes ühise piirkondliku turu loomisega. Käesoleva majanduskasvu kava raames kutsutakse Lääne-Balkanit üles **taas pühenduma ühise piirkondliku turu tegevuskava täielikule rakendamisele**.

EL pakub märkimisväärseid võimalusi ELi ühtse turuga integreerumiseks ainult siis, kui Lääne-Balkanil saavutatakse piirkondlik majandusintegratsioon. Partnerid, kes ei ole ühisele piirkondlikule turule täielikult pühendunud või takistavad ühise piirkondliku turu tegevuskava rakendamist, ei saa majanduskasvu kavast kasu ühtsele turule integreerimise võimaluste mõttes (1. sammas).

Kesk-Euroopa vabakaubandusleping¹⁹ on ühise piirkondliku turu haldamise peamine juhtimismehhanism. Seega on selle lepingu tõhus toimimine väga tähtis. Seetõttu tuleb kiirendada käimasolevat olulist tööd, eelkõige järgmistes valdkondades:

- kaubanduse lihtsustamine standardite ja sertifitseerimise ulatuslikuma piirkondliku tunnustamise kaudu (ELi eeskirjade alusel);
- mittetariifsete meetmete negatiivse mõju vähendamine;
- teenustesektori, eelkõige uue e-kaubanduse valdkonna avamine ning
- töötajate liikumise hõlbustamine akadeemiliste ja kutsekvalifikatsioonide vastastikuse tunnustamise kaudu.

Üks ühise piirkondliku turu edulugusid on olnud roheliste transpordikoridoride loomine piirkonnasisestel piiridel. Tänu sellele, et tolliandmeid vahetatakse enne kauba jõudmist piiripunkti, on transiidiajad tunduvalt lühenenud. Hinnangute kohaselt on ooteaja lühenemine kolme tunni võrra samaväärne tariifide 2 % vähenemisega²⁰. Sellest piirkonnasisesest eduloost ajendatuna on loodud rohelised transpordikoridorid (maismaapiiridel) ja sinised transpordikoridorid (merepiiridel) piirkonna

¹⁷ Ühine piirkondlik turg https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/policy-highlights/common-regional-market_en#:~:text=The%20Common%20Regional%20Market%20action,1%25%20of%20the%20region's%20GDP

¹⁸ Vt joonealune märkus 4.

¹⁹ Leping Kesk-Euroopa vabakaubanduslepingu muutmise ja sellega ühinemise kohta (CEFTA 2006) koondab kuus Lääne-Balkani partnerit ja Moldova ühisesse piirkondlikku kaubanduspiirkonda, et liberaliseerida kaubavahetus ja teenustekaubandus selles piirkonnas. 2020. aastal lisati CEFTA raames tehtav töö ühise piirkondliku turu tegevuskavasse.

²⁰ Vt joonealune märkus 4.

ja mõningate ELi liikmesriikide vahel. See on üks näide, kuidas tollikoostöö süvendamine võib elavdada piirkonna ja ELi vahelist majandustegevust.

Ühisel piirkondlikul turul on palju töösuundi, mille edenemine võiks sillutada teed tihedamale integratsioonile ühtse turuga. Need hõlmavad piirkonna integreerimist ELi tarbijakaitse ja turujärelevalve süsteemidesse, akadeemiliste ja kutsekvalifikatsioonide vastastikust tunnustamist ning piirkonna kõigi partnerriikide osalemist Euroopa Standardikomitees ja Euroopa Elektrotehnika Standardikomitees. Selline integratsioon eeldab vajalike institutsioonide ja tavade arendamist, näiteks ühtse turu akadeemia kaudu, et tagada riiklike süsteemide täielik kooskõla ELi süsteemidega.

Enne kui praegune ühise piirkondliku turu tegevuskava 2024. aastal aegub, tuleb välja töötada sellele järgnev ambitsioonikas kava. Uus tegevuskava peaks hõlmama käesoleva majanduskasvu kava raames pakutavaid võimalusi ning kajastama täielikult Lääne-Balkani rohelist tegevuskava ning piirkonna digitaalarengu ja innovatsioonikava. Ühise piirkondliku turu tulevikukindluse tagamiseks ja süsiniku piirimeetme kohaldamise ettevalmistamiseks peaks tegevuskava sisaldama elemente, mida Lääne-Balkan vajab majanduse CO₂ heite vähendamiseks.

3) Põhjalike reformide kiirendamine

Järjestikuste laienemisvoorude kogemused on näidanud, et tihedamast integratsioonist ELi ühtse turuga ja sihipärasest rahalisest toetusest ei piisa kiirendatud sotsiaal-majandusliku lähenemise saavutamiseks. Kestlik edu nõuab põhjalikke reforme, sealhulgas põhialuste valdkonnas. Need on vajalikud selleks, et kandidaatriigid liiguksid edasi ELi liikmeks saamise poole, et nende majandus suudaks tulla toime ühtse turu konkurentsivõimega ning et kandidaatriikides oleks võimalik luua konkurentsivõimelisi ja kestlikke ettevõtteid, mis meelitavad ligi erasektori investeeringuid. Lisaks avaldab põhjalike reformide kiirendamine positiivset mõju ka ELiga ühinemise tempole.

Majanduskasvu kava raames kutsutakse kõiki Lääne-Balkani partnereid üles koostama **reformikava**, võttes arvesse seni antud soovitusi, sealhulgas iga-aastases laienemispaketis sisalduvaid soovitusi ning majandus- ja rahandusdialoogi järeldusi, mis põhinevad riikide majandusreformi programmidel. Reformikava arutatakse komisjoniga läbi, komisjon hindab seda ja kinnitab selle.

Reformikavas määratakse kindlaks piiratud hulk prioriteetseid reforme, mis liigendatakse kvalitatiivseteks ja kvantitatiivseteks eesmärkideks. Need omakorda on **maksete tegemise eeltingimusteks**, st nende elluviimine on eelduseks uue reformi- ja kasvurahastu raames rahaliste vahendite eraldamisele varem kindlaksmääratud ajakava kohaselt. Maksete tegemine seostatakse riigi ja piirkonna kasvupotentsiaali vallandamiseks ellu viidavate **konkreetsete sotsiaal-majanduslike reformidega ning laienemisprotsessi põhialustega seotud konkreetsete reformidega**, sealhulgas õigusriigi, demokraatia ning inimõiguste ja põhivabaduste austamisega seotud reformidega. Makrotasandi finantsstabiilsus, usaldusväärne avaliku sektori finantsjuhtimine ning eelarve läbipaistvus ja järelevalve on maksete tegemise üldtingimused, mis peavad olema täidetud mis tahes rahaliste vahendite eraldamiseks. Teise eeltingimusena peavad Serbia ja Kosovo tegema konstruktiivselt koostööd oma suhete normaliseerimiseks, et täielikult täita kõik kohustused, mis tulenevad suhete normaliseerimisele suunatud lepingust ja selle rakenduslisast ning kõigist varasematest dialoogikokkulepetest, ning alustama läbirääkimisi suhete normaliseerimist käsitleva laiaulatusliku lepingu üle. Väljamaksed ei sõltu eespool nimetatud stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingute kavandatud muudatustest (st seitsme prioriteetse meetme rakendamiseks tehtavatest muudatustest).

Reformikava on majanduskasvu kava elluviimise peamine tõukejõud: selle rakendamine loob eeltingimused, mis on vajalikud selleks, et kasutada ära ühtse turu võimalusi ja saada neist täit kasu, saada makseid uuest reformi- ja kasvurahastust ning ühtlasi tuua riigid lähemale ELi liikmesuse kriteeriumide täitmisele.

4) Lähenedamise toetamine suurema finantsabi kaudu: uus Lääne-Balkani reformi- ja kasvurahastu

Uus Lääne-Balkani reformi- ja kasvurahastu (edaspidi „rahastu“) pakub **märkimisväärselt suurendatud finantsabi** kaudu vajalikku toetust majanduskasvu kava ja selle nelja samba rakendamiseks. Reformikavas esitatud oluliste reformide elluviimine on maksete tegemise kindel tingimus.

Kavandatud rahastu hõlmab ajavahemikku 2024–2027. Sellest antaks rahalist toetust **tagastamatute toetuste** (kuni 2 miljardit eurot) ja **laenude** (kuni 4 miljardit eurot) vormis, tehes väljamakseid otse riikide eelarvetesse või kapitaliinvesteeringute rahastamiseks Lääne-Balkani investeerimisraamistikku kaudu.

Rahastu on majanduskasvu kava keskne element, kuna sellega suurendatakse märkimisväärselt finantsabi, lähtudes ambitsioonikast reformikavast, mis on suunatud vajalikele sotsiaal-majanduslikele reformidele ja põhjalikele reformidele, sealhulgas õigusriigi ja põhiõiguste valdkonnas. Selle rakendamiseks kehtestatakse range tingimuslikkus maksemehhanismi kujul, mis põhineb peamiste reformide elluviimisel saavutatud tulemustel ja mille puhul võetakse arvesse komisjoni viimases laienemispaketis²¹ sisalduvaid soovitusi. Selline lähenemisviis nõuab täiesti uut ülesehitust, mis erineb praegu pakutavate välisabivahendite ülesehitusest. Olemasoleva ühinemiseelse abi instrumendi (IPA III) raames ei ole seda liiki ulatuslikud eeltingimused ja kavandatud ülesehitus võimalikud. Maksete tegemise tingimused täiendavad ja tugevdavad Lääne-Balkani partneritele ELi muude vahendite kaudu pakutava kahepoolse toetuse teisi vorme.

Rahastu ning 2021.–2027. aasta mitmeaastase finantsraamistiku järelejäänud aja jooksul IPA III raames veel kasutada olevate vahendite finantsmõju tulemusena saavad Lääne-Balkani partnerid elaniku kohta ligikaudu sama palju abi, kui ELis saadakse ühtekuuluvuspoliitika alusel. Sellise enneolematu eelarvetoetusega vastatakse piirkonna kasvavatele üleskutsetele tõhustada sotsiaal-majanduslikku lähenemist; samuti tugevdaks see piirkonnale saadavat sõnumit, et ELiga tihedamast integratsioonist saadav kasu võib olla tuntav juba enne ühinemist. Pikaajalisem eesmärk on aidata piirkonnal saavutada 2030. aastaks majandusliku ja sotsiaalse arengu suutlikkuse osas täielik potentsiaal, mis on võrreldav ELi liikmesriikidega.

Rahastu on kavandatud paindliku vahendina, mis on kohandatud eesmärgiga kiirendada põhjalikke sotsiaal-majanduslikke reforme ja lähendada piirkonda ELile, tagades samal ajal rahaliste vahendite prognoositavuse, läbipaistvuse ja nähtavuse ning nendega seotud vastutavuse.

Uus rahastamisvahend **täiendab** IPA III raames antavat finantsabi ja – pidades eelkõige silmas piiriülese koostöö õiguslike ja haldustakistuste kõrvaldamist – ELi ühtekuuluvuspoliitika raames Lääne-Balkani kaasavaid Interregi koostööprogramme ning nimetatud vahendid tugevdavad üksteist vastastikku. Reformikava kohased konkreetset reformid võimaldavad luua vajalikud tingimused nii uue rahastu kui ka IPA III raames antava märkimisväärse finantsabi mõju võimendamiseks.

KOKKUVÕTE

Seoses Lääne-Balkani ees seisvate enneolematute väljakutsetega, mis tulenevad vajadusest elavdada majandust pärast COVID-19 pandeemiat ja mõjust, mida avaldab Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu, teeb komisjon ettepaneku, et EL teeks **piirkonnale julge pakkumise**. Lisaks **märkimisväärsele rahalisele lisatoetusele** pakutaks võimalusi **hoogustada sotsiaal-majanduslikku lähenemist** ja **tuua meie partnerriigid paljudes valdkondades ELi ühtsele turule lähemale**. Eesmärk on võimaldada teatavaid majanduslikke eeliseid juba ühinemiseelsel perioodil, ehitada üles tugevam ja vastupidavam majandus ning pakkuda igapäevast majanduslikku kasu nii ettevõtjatele, töötajatele kui ka tarbijatele. Juba enne liiduga ühinemist ELi norme ja nõudeid kohaldatavate, hästi ettevalmistatud ja majanduslikult tugevamate riikide integreerimisest saab omakorda kasu EL.

²¹ Laienemispakett sisaldab teatist ELi laienemispoliitika kohta ja sellele lisatud riigiaruandeid.

Käesoleva majanduskasvu kava potentsiaali ärakasutamiseks **tuleb Lääne-Balkani partneritel sellele pakkumisele reageerida sihikindlate meetmetega, mis on suunatud nii siseriikliku reformikava edendamisele kui ka piirkonna majandusintegratsiooni tugevdamisele.** Nende riikide ametiasutustel on kohustus tõhusalt teavitada majanduskasvu kavast ja selle rakendamisest. Lääne-Balkan ja EL peaksid üheskoos kasutama seda võimalust kiirendada ühinemisprotsessi kulgemist.

Meetmed, mis toetavad integratsiooni ELi ühtse turuga

Ettevõtlus: võimalused ettevõtluse arendamiseks

- Hoogustada innovatsiooni, suurendada teadmiste väärimist ja kaitsta uutesse toodetesse tehtavaid investeringuid, luues Lääne-Balkani partnerite vahelise struktureeritud koostöövõrgustiku intellektuaalomandiõiguste ühtlustatud kohaldamiseks.
- Hoogustada põllumajandusliku toidutööstuse, sealhulgas kalanduse ja vesiviljeluse arengut kooskõlas ELi standarditega. Hoogustada põllumajandustoodetega kauplemist, tunnustades Lääne-Balkani situatsiooniplaane puu- ja köögiviljade jaoks ning põllukultuuripõhiseid uuringukavasid, mille Kesk-Euroopa vabakaubanduslepingu (CEFTA) osalised on juba heaks kiitnud.
- Hoogustada innovatsiooni järgmiste meetmetega i) töötada Lääne-Balkani jaoks välja **Euroopa Innovatsiooninõukogu eriprogramm**, mis aitab süvatehnoloogia innovatsiooniga tegelevatel ettevõtetel konkreetsete ideede ja investeerimiskavade abil saavutada oma täieliku potentsiaali, ning ii) toetada novaatoreid ja ettevõtjaid ning võimaldada neile erialast enesetäiendamist Euroopa Innovatsiooni- ja Tehnoloogiainstituudi ning selle teadmis- ja innovaatikakogukondade tegevuse kaudu.
- Kiirendada tehnoloogilise ja sotsiaalse innovatsiooni lahenduste siiret ja laiendamist kliimaneutraalsete ja arukate linnade saavutamiseks.

ELile lähemale: võimalused ühtsele turule integreerimiseks valmistumiseks

- Luua **ühtse turu akadeemia** – suutlikkuse suurendamise programm, mille eesmärk on ehitada Lääne-Balkani kvaliteetne taristu, mis vastab ELi tasemele ja millega kiirendatakse kaupade vaba liikumise saavutamise protsessi. Esimesed sihtvaldkonnad on standardid, sertifitseerimine ja vastavushindamine.
- Edendada **võimaluse korral Lääne-Balkani partnerite täisliikmesust ja osalemist Euroopa Standardikomitees ja Euroopa Elektrotehnika Standardikomitees**.

Ühendamine ja ajakohastamine: digitaalarengu võimalused

- **Suurendada Lääne-Balkani piirkonna kübervastupidavusvõimet ja võidelda ühiselt küberkuritegevuse vastu**, sealhulgas suurendades osalemist ELi Küberturvalisuse Ameti korraldatavatel koolitustel ja üritustel.
- Anda täielik juurdepääs Euroopa kõrgjõudlusega andmetöötluse ühissetevõttele.
- Ühineda **Euroopa koostalitluse akadeemiaga**, et täiustada haldusasutuste kõrgetasemelisi digioskusi koostalitlusvõime valdkonnas.
- Toetada Lääne-Balkani investeerimisraamistiku kohaste investeerimisprojektide kaudu **turvalise rahvusvahelise ühenduvuse ja 5G-võrgutaristu** kasutuselevõttu kooskõlas ELi meetmepaketiga 5G-võrkude turvalisuse tagamiseks. 5G-võrgud toetavad piirkonna digipööret.
- Kiirendada VKEde ja idufirmade digipööret, osaledes programmis „Digitaalne Euroopa“ ning Euroopa digitaalse innovatsiooni keskuste võrgustikus, mis toetab ettevõtteid ja avalikku sektorit rohe- ja digipöörde elluviimisel.
- Arendada dialoogi tehisintellekti teemal, sealhulgas seoses selliste juhtalgatustega nagu tehisintellekti mudelid. Tähelepanu keskmes on generatiivne tehisintellekt ja eelkõige suured keelemudelid.

Ümber- ja täiendusõpe: tööhõive- ja koolitusvõimalused

- **Kaasata Europassi raamistikku** kõik Lääne-Balkani partnerid, et aidata tööotsijatel teha oma karjääriteel järgmine samm ja leida uusi võimalusi, ning **toetada veelgi Lääne-Balkani osalemist Euroopa kvalifikatsiooniraamistiku nõuanderühmas**, mis aitab suurendada oskuste ja kvalifikatsioonide läbipaistvust.
- Uurida võimalust osaleda mõnes Euroopa **riiklike tööturuasutuste võrgustiku** tegevuses ja teha võrgustikuga koostööd,²² et tugevdada Lääne-Balkani tööturuasutuste suutlikkust.
- Luua ohutumaid töökohti, suurendades Lääne-Balkani tööinspeksioonide suutlikkust.
- Tugevdada **aktiivset osalemist Euroopa oskusteaasta algatuses ja oskuste paktis**, et edendada täiend- ja ümberõppele suunatud mõtteviisi, kasutades oskustealase poliitika kohta teabe vahetamise platvormina riiklike koordinaatorite rühma.
- Edendada **Euroopa Õpipoisiõppe Liidu** raames koostööd kutsehariduse ja -õppe, eelkõige õpipoisiõppe ja töökohapõhise õppe valdkonnas.
- Innustada jätkuvalt kõigi Lääne-Balkani partnerite osalemist **Euroopa Sotsiaalfondi+ (ESF+) tööhõive ja sotsiaalse innovatsiooni programmis**.

Noorte aeg: võimalused noortele

- **Lihtsustada noorte õppimist välismaal**, hõlbustades akadeemiliste kvalifikatsioonide tunnustamist ja õpirännet.
- Parandada juurdepääsu kvaliteetsele haridusele ja kõrvaldada õppimist takistavad tegurid, tehes tööd Lääne-Balkani partnerite **täieliku osalemise** nimel **Euroopa haridusruumis** ja toetades kõrgharidusasutuste riikidevahelist koostööd.

Silmapiiri laiendamine: turismi, reisimise, transpordi ja kultuuritegevuse lihtsustamise võimalused

- Ühendada jõupingutused, et edendada kolmandates riikides Euroopat turismisihtkohana, saavutades kõigi Lääne-Balkani partnerite **täisliikmesuse Euroopa Reisikomisjonis**.
- Osaleda vaatlejatena **turismi andmeruumis**, mis võimaldab saada turismi planeerimise parandamiseks vajalikku teavet.
- Arendada ELiga **turismialaste oskustega seotud talendipartnerlusi** ELi ja Lääne-Balkani vahel ning suurendada ja täiustada turismi valdkonnas pakutavat. Suurendada veelgi kõigi Lääne-Balkani partnerite osalemist programmis „Loov Euroopa“, et toetada kultuuri- ja loomesektori rolli majanduses.

Meelerahu: tarbijate kaitse

- Anda Lääne-Balkani turujärelevalveasutustele juurdepääs **e-järelevalveks kasutatavale veebisorimise tööriistale**, mis avastab tooted, millest on kiirhoiatussüsteemis „Safety Gate“ teatatud ohtlike toodetena.

²² Kooskõlas tingimustega, mis on sätestatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu otsuses nr 573/2014/EL avalike tööturuasutuste koostöö tõhustamise kohta, eelkõige Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+) tööhõive ja sotsiaalse innovatsiooni programmiga ühinenud riikide puhul.

- Anda **juurdepääs teatavale** kiirhoiatussüsteemis „Safety Gate“ edastatud **avalikule teabele** ning pikemas perspektiivis vahetada valitud mitteavalikku teavet toodete ohutuse ja võetud meetmete kohta.
- Anda juurdepääs²³ õiguskaitsse e-akadeemia valitud elementidele.

²³ Kui on kehtestatud kaitsemeetmed, mis tagavad teabe töötlemise kooskõlas liidu õiguse nõuetega.